

Työohje: ADHD oireileva asiakas Terveysaseman hoitajan vastaanotolla

Vastuualue: Perusterveydenhuollon terveysasemat

Erikoisala/Palvelualue/Yksikkö: Terveysasemat

Hyväksyjät: Mikael Ripatti, Katja Ahonen

Laatijat: Eeva-Riikka Heikkilä, Hanna Lappalainen

Päivitysvastuu: ylihoitaja

Hyväksytty: 30.8.2023

Voimassa: 30.8.2024

Työohjeen lopussa liitteenä (LIITE 1) lyhyt listaus asioista, jotka tulee hoidon tarpeen arvion yhteydessä kysyä. Listaa voi hyödyntää puhelinpalvelussa nopeana tarkistuslistana.

Asiakas ottaa yhteyttä Terveysasemalle ja kertoo ADHD oireistaan

ADHD:n alkuarvio tehdään perusterveydenhuollossa. Alkuarvio voidaan tehdä opiskelu- tai työterveydenhuollossa tai terveysasemalla. Ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa opiskeleville alkuarviota tehdään Ylioppilaiden terveydenhuoltosäätiön (YTHS) palveluissa.

Aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä (ADHD) voi olla kyse, jos keskittymisen ja tarkkaavuuden sekä yliaktiivisuuden ja impulsiivisuuden oireet aiheuttavat useilla elämän eri alueilla (opiskelu, työ, ihmissuhteet, arjesta selviytyminen) merkittävää haittaa ja ovat esiintyneet lapsuudesta alle 12-vuotiaasta lähtien.

Keskittymiskyvyn, tarkkaavuuden ja impulssikontrollin satunnaiset vaikeudet ovat hyvin yleisiä. Nämä voivat johtua mm. elämäntilanne kuormituksesta, stressitekijöistä, mielialasta, päihteiden käytöstä tai univaikeuksista. Arjen toistuvilla rutiineilla, säännönmukaisuudella ja johdonmukaisuudella sekä niiden tilanteiden ennakoimisella, joissa ongelmia on esiintynyt, voidaan tukea keskittymis- ja toimintakykyä.

Alkuarvion tekeminen

Miten kohtaat asiakkaan:

- Luottamus, kuunteleminen, dialogi, asiakaslähtöisyys
 - Kokonaisvaltainen näkemys, ei ongelma edellä (oireiden taustatekijöiden huomioiminen)
- Motivoiva haastattelu (verkkokoulutus)

[Verkkarit: Kirjaudu sivustoon](#)

Perustiedot ja niiden tarkistaminen:

- Nimi, osoitteet, puhelinnumero, henkilötiedot luvat jne.

Alkuarvio ensimmäisessä kontaktissa (puhelimessa):

- Asiakkaan oireiden selvittäminen
 - miten kauan oireita on ollut (onko esiintynyt jo lapsuudessa alle 12-vuotiaana)
 - miten ne vaikuttavat asiakkaan elämään, työhön tai opintoihin
 - onko oireita ollut läpielämän useilla eri elämänalueilla (opiskelu, työ, ihmissuhteet, arjesta selviytyminen)
 - aiheuttaako tarkkaavuuden ja keskittymisen sekä yliaktiivisuuden ja impulsiivisuuden oireet merkittävää haittaa
 - Kysy asiakkaalta elämäntilanteen kuormituksesta, stressitekijöistä
- Lääkitys
 - Onko käyttänyt listalla olevia lääkkeitä ohjeen mukaan (mm. psykoosiläkkeet).
 - Onko ottanut tarvittavia ja miten? Luontaistuotteet?
- Muiden syiden tai sairauksien selvittäminen
 - unettomuuden
 - uniapnean
 - [Uniapnea-asiakkaan hoito- ja palveluketju - Siun sote palveluketjut](#)
 - muiden unihäiriöiden
 - keliakian selvittäminen
 - sairauksien hoito
- Mahdolliset pään vammat
- Jos näiden pohjalta herää epäily ADHD diagnoosista
 - Konsultoi lääkäriä mm. tarvittavista laboratoriokokeista
 - Laboratoriokokeet otetaan oireiden muiden syiden pois sulkemiseksi, jos edellisistä kokeista on yli vuosi:
 - PVK, TSH, T4V, fB-Gluk, ALAT, GT, CDT, sekä virtsan huumausaineseula (U-huumO)
 - ohjaa asiakasta laboratoriokokeisiin menemisestä ja ajanvarauksesta
 - varaa tarvittaessa pidempi aika alkukartoitusta varten

Alkukartoitus vastaanotolla

- Oireita arvioidessa on selvitettävä
 - oireiden mahdolliset juurisyyt
 - oireiden esiintyminen lapsuudessa
 - oireiden esiintyminen alle 12-vuotiaana ei suoranaisesti tarkoita ADHD:n diagnoosia

- selittyvätkö oireet joillakin muilla sairauksilla tai häiriöillä
- ASRS lomaketta voidaan käyttää arvioimaan ADHD:n oirekuvan täyttymistä. Lomakkeen löydät alla olevan linkin kautta kirjautumalla sivustolle omilla tunnuksillasi
[Ammattilaisille | Mielenterveystalo.fi](#)
- Päihdehistorian selvittäminen
 - asiakkaan kohtaaminen ja päihteiden käytön puheeksiottaminen
 - Audit lomake
 - Puheeksi ottamisen ja päihteiden käytön arvioimisen työkaluja sekä toimintaohjeita eri tilanteissa löydät
[Ehkäisevän päihdetyön hoito- ja palveluketju - Siun sote palveluketjut](#)
- Psykkisen voinnin selvittämisessä voidaan apuna käyttää:
 - MDI tai BDI kyselyä masennuksen arvioimiseksi
 - MDQ kyselyä kaksisuuntaisen mielialahäiriön arvioimiseksi
 - GAD7 tai BAI kyselyä ahdistuneisuuden arvioimiseksi
 - tai voidaan ohjata asiakasta Terapianavigaattoriin käyttöön
[Terapianavigaattori](#)

Oirekyselyt sekä tulkintaohjeet löydät Mielenterveystalon ammattilaisosioon kirjautumalla

[Ammattilaisille | Mielenterveystalo.fi](#)

- Turvallisuus, lähisuhdeväkivalta
 - Asiakkaan kohtaaminen ja asian puheeksi ottaminen ovat tärkeässä roolissa
 - Lähisuhdeväkivallan kartoittamisen apuvälineenä voit käyttää THL suodatinkysymyskaavaketta, joka ohjaa jatkotoiminnassa
[THL laheisvakivalta suodatin kartoituslomake A4.indd](#)
 - Suodatinkysymysten ohjatessa järjestämään jatkotoimia lähisuhdeväkivallan vuoksi, löydät alla olevan linkin kautta Siun Soten hyvinvointialueen ohjeistusta toiminnasta
[Siunsote hyvinvointialue TYÖOHJE lähisuhdeväkivallan](#)
- Alkukartoituksen jälkeen varataan aika terveysaseman lääkärin vastaanotolle Miepään ohjaamisen tai tarvittaessa suoraan Erikoissairaanhoidon lähetteen tekemisen arvioimiseksi
- Jos asiakas ohjataan Miepään tai Erikoissairaanhoidon, ohjaa asiakasta tilaamaan alla olevat asiakirjat, jos ne eivät ole saatavilla Mediatriin tai Kannan kautta, Siun Soten ohjeistuksen mukaisesti [Asiakirjojen kopiot - siunsote.fi](#)
 - neuvolan, kasvatus- tai perheneuvolan tiedot
 - lastenneurologian tai -psykiatrian tiedot
 - koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tiedot

- psykologin tutkimustiedot.
- Kerro asiakkaalle, että mikäli asiakas ei toimita tarvittavia asiakirjoja kahden (2) kuukauden sisällä, ADHD tutkimukset päättyvät.

Asiakkaan ohjautuminen palveluissa

ADHD oireileva asiakas ohjautuu diagnostiseen arvioon Mielenterveys- ja päihdepalveluihin perusterveydenhuollosta huolellisen alkukartoituksen perusteella, kun oireet viittaavat ADHD:n.

Erikoissairaanhoidon asiakas ohjataan ADHD:n diagnostiikka varten, mikäli tilanteessa on merkittäviä erotusdiagnostisia ongelmia, kuten

- useita psykiatrisia diagnooseja
- psykoottistasoinen häiriö tai tyypin 1 kaksisuuntainen mielialahäiriö
- merkittävästi erotusdiagnostiikkaa hankaloittava traumatausta
- muu neuropsykiatrinen monihäiriöisyys
- vaativan hoidon ja kuntoutuksen suunnittelu, jossa tarvitaan moniammatillista osaamista

Apua ja tukea ADHD oireilevalle

ADHD-liitto: Arki toimimaan opas: https://adhd-liitto.fi/wp-content/uploads/2018/05/aikuisen-arki-toimimaan-opas-2017_kevyt.pdf

ADHD liitto <https://adhd-liitto.fi/>, parisuhdekurssit

Autismikirjo [Autismiliitto](#)

Aivoliitto [Aivoliitto ry – Aivojen ja puheen asialla | Aivoliitto](#)

Kulttuuripaja Kuohu <https://www.kulttuuripajakuohu.fi/>

Erilaiset oppijat Joensuu <https://www.eoliitto.fi/jasenyhdistykset/joensuun-seudun-erilaiset-oppijat/>

Pohjois-Karjalan Nepsyt Aksoni ry <https://www.aksoniry.com/>

Mielenterveystalo Neuropsykiatriset vaikeudet <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/neuropsykiatriset-vaikeudet>

Nettiterapiat <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/nettiterapiat>

[lähellä.fi\(jelli\)](#) [Lähellä.fi \(lahella.fi\)](#)

Joensuu Ohjaamo 16–29-vuotiaille <https://www.joensuu.fi/ohjaamo>

[Etusivu - Ohjaamojen Onni - Ohjaamo \(ohjaamot.fi\)](#)

P-K mielenterveydentuki <https://pkmielenterveydentuki.fi/>

Oivamieli: harjoituksia <https://oivamieli.fi/>

Mieli: harjoituksia, tukea, tietoa <https://mieli.fi/>

Finfami [Etusivu - Pohjois-Karjalan mielenterveysomaiset – FinFami ry \(tukitupa.fi\)](#) korjaa linkki

Seurakunnat: katso oman tai paikkakuntasi seurakunnan toiminta seurakunnan verkkosivuilta

Lapsiperheille tietoa, tukea yms. Lasten ja nuorten ADHD hoito- ja palveluketju linkki

YTL, tukea ylioppilaskirjoituksiin [Erityisjärjestelyt \(ylioppilastutkinto.fi\)](https://www.ylioppilastutkinto.fi)

Ajokorttiasiat, Pidennetty vastausaika teoriakokeessa: [Näin valmistaudut teoriakokeeseen | Ajokortti-info](#)

Opiskeluterveysneuvottelu YTHS

<https://www.yths.fi/palvelut/opiskeluyhteisoty/opiskeluterveysneuvottelu/>

YTHS Ryhmätoimintaa

<https://www.yths.fi/palvelut/ryhmatoiminta-ja-verkkokurssit/mielen-hyvinvointi/>

LIITE 1

ALKUARVION TEKEMINEN ADHD OIREIDEN KARTOITTAMISESSA

- Perustiedot ja niiden tarkistaminen
- Asiakkaan oireiden selvittäminen
- Päihdehistorian selvittäminen
- Psyykkisen voinnin selvittäminen
- Muiden syiden tai sairauksien selvittäminen
- Turvallisuus, lähisuhdeväkivalta
- Laboratoriokokeet

- Lääkitys
- Mahdolliset pään vammat
- Muiden oppimisvaikeuksien ja diagnosoimattomien oppimisvaikeuksien selvittäminen
- Oireiden viitatessa ADHD:en varaa aika tai konsultoi terveysaseman lääkäriä Miepään ohjaamisen tai lähetteen tekemisen arvioimiseksi Erikoissairaanhoidon
- Ohjaa asiakasta tilaamaan aiemmat
 - neuvolan, kasvatus- tai perheneuvolan tiedot
 - lastenneurologian tai -psykiatrian tiedot
 - koulu- tai opiskeluterveydenhuollon tiedot
 - psykologin tutkimustiedot